

Képzőművészeti tehetségek – sajátos nevelési igényű gyerekek.

Dia 1.

Amikor egy barátomtól hallottam, hogy fel szeretnének kérni erre az előadásra, először arra gondoltam, nem vállalom, mert volt ugyan jó néhány tanítványom, aki mozgásában, vagy gondolkodásában korlátozott volt, vagy hiperaktív, vagy épp ellenkezőleg, voltak halmozottan hátrányos helyzetű csoportjaim, de célzottan soha nem foglalkoztam sem fejlesztéssel, felzárkóztatással, sem tehetséggondozással. Max. más feladatot kaptak, amit saját tempóban teljesítettek. „Nyugodtan el lehetsz vele”, vagy: „Hát persze, ha elvibrálsz tőle, soha nem leszel kész, nem mintha olyan fontos lenne, hogy kész legyél, de ez is egy alkalom, hogy fokozzuk a tartós figyelmedet.”

Dia 2.

Sándor Zsuzsának, illetve a Bárczy vizuálpedagógusainak hála elég részletes tematikából válogathattam), aztán az együttes élmény ereje vagy vitte őket magukkal, vagy nem, gyakran épp ők dolgoztak a legkeményebben. Végül arra jutottam, talán nem lesz tanulság nélküli egy ilyen külsős tanár esete a sajátos nevelési igényűekkel. A továbbiakban tehát inkább a tanórai helyzetre koncentrálnék, ahol az autista, SNI, vagy magatartászavaros gyerek is megtalálta a helyét, nem ritkán kifejezetten az élvonalban¹. (Jegyzetelni nem érdemes, mindig felteszem a weblapomra az előadásaimat.) Persze azért a tehetségről is lesznek megjegyzéseim.

Bemutatkozás

Falusi írogató, újságírónak készülő gimnazista² kezdi el a biológia rajz szakot, mert az újságíróshoz kell egy akármilyen diploma. Szegeden viszont Takács Géza, Hadas Miklós Mező György és mások hatására a tanári pálya mellett dönt. Öt év Zagyvarékason, 16-18 fős osztályok, támogató iskolavezetés, jobbszélső a nagycsapatban, első meccsen két gól, aztán ereszkedő tendencia. (Sportpályafutás: atléta – labdarúgó – biciklista. Utóbbi még tart.) Osztályfőnökség, vöröskeresztes tanár-elnök, osztályomnak mindent tanítok, amire nincs szakos. Ötödik év, összevont osztályok, harminc fölötti létszám, előtte a-b ellenségek, sértődött gyerekek, sértődött tanárok, mindennapi kis bukások, nálam meg egy nagy. Folytatás Szolnokon, egy lakótelepi mamutiskolában. Egy év napközi, utána bio-rajz, aztán már csak rajz. A Lengyelne Éva elkezdte műhelyfejlesztés folytatása. Közben néhány év óraadás az alternatív középiskolában, szakkörözés Zagyvarékas óta folyamatosan, ami a rendszerváltás után a Szolnoki metszőkör Egyesület keretei között történt. Aztán alapfokú művészeti iskolai címzetes igazgató, a valódi igazgató persze a vállalkozásként iskolát indító kengyeli iskola igazgató, Németh Lajos. Szóval inkább csak egy tanár a sok közül, aki szakmai tanácsokat is ad, meg persze van ideje mindenféle munkákra. Az iskolát később átvette a város, attól kezdve a Széchenyi körúti sportiskolai Általános Iskola igazgatóhelyettese, ami megfelel korábbi pozíciójának. A tanácsadás megyei szinten is megtörtént, néhány évig vizuális kultúra szaktanácsadó, majd OPI

¹ A végig kettes E.-ből vasút, a kettes-hármas G-ből villamosmérnök lett, a beszédre csak a legvégső esetben kapható M.-ből rajzfilmkészítő. valamennyien a szakkör kulcsfigurái voltak.

² <http://szavaiistvan.x3.hu/irasok/medgyesegyhaza1.htm>

szakértő. Később az alapfokú iskolákat minősítő testület tagja, ahol tevőlegesen ugyan sok minden nem fűződik a nevéhez, de végiglátogatott, mért, fotózott majd száz iskolát. Néhány évig a megyei műv. központ illetve a művésztelep pályázati keretei között szabad műhely illetve graffiti cégvezető.

Lesz néhány megjegyzésem, amit hosszabban is illene kifejteni, pl: „A tanár megfelelő szaktudása, mentális és egzisztenciális állapota mint a siker minimumkövetelménye – de ettől itt, idő hiányában kénytelen leszek eltekinteni.

Nevelés.

Ha nevelési igényről beszélünk, akkor tisztáznunk kell, hogy milyen keretek között történik a nevelés.

Amikor 1974-ben tanítani kezdtem, pedagógiai alapvetésünk a közösségi nevelés volt.

Először a vezető követel, majd a csoport támaszt követelményeket és végül az egyén támaszt önmagával szemben követeléseket. A közösségformálás színtere az osztályfőnöki óra és az úttörő raj volt. Előbbin a tantervi tematika feldolgozása volt a feladat, a kérdve kifejtő módszert időnként viták tarkíthatták. Utóbbin a havi egy rajgyűlés, amin nem tudom minek kellett volna történnie, mivel valahol olvastam, hogy ezt rajkirándulással is ki lehet váltani, tehát havonta egyszer valahova kirándultunk. (Később havi egy uszodázásra váltottuk. Nyáron meg persze bicikli tábor.)

Didaktikánk alapja pedig a kérdve kifejtő módszer volt. A klasszikus tanóra a feleléssel kezdődött, egy tanuló kiállta a tábla elé, a tanár kikérdezte az elmúlt órai anyagból, az osztály figyelt, mert ha a tanuló nem tudta a választ, nekik kellett megmondani. jelentkeztek, harcolva a tanár figyelméért, a nyertes jutalompontot vagy jegyet kapott. A felelő, felelők megkapták a jegyüket. Jött az új anyag. A tanár kérdezgetett, a gyerekek válaszolgattak, a tanár néha elmagyarázott valamit, kis színes, aztán megoldották a munkafüzeti feladatokat. Óra végi összefoglalás. Házi feladat.

Jobb helyeken időnként tanulói kísérletek, csoportmunka, tanulmányi kirándulás. Ha a tanár megfelelő tudással, személyiségképpel rendelkezett, a gyerekek többsége tényleg figyelt az órán, ragadt rá valami, a szakirányban továbbtanulni kívánók továbbléphettek.

Dia 3. Dolgozati lap Néhány gyerek persze végighasalta az órát, nézett-erre arra. Kicsit beszélgetett, elvult. Ennek egyik mélypontja F. dolgozata. Persze elit gimnázium nagyon jó képességű tanulóival is megesett, hogy hagyta elmenni a füle mellett az órát.

-Mi volt magyar órán?

-Azt vettük, hogyan foglalkozott Arany János a ... kérdéssel.

-És hogyan?

-Jól!

... az iskolát terepül választani kénytelen pedagógiai pszichológiának el kellett fogadnia a pedagógia szemléleti kereteit, ez pedig - tudományos szempontból - nyilvánvalóan rossz keret, túl sok benne a rejtett, implicit (filozófiai) antropológiai előfeltevés, és a keretek, intézményes körülmények, szokások figyelembevétele, tudatosítása, konceptuális "beszámítása" hiányzik az ontológiai jellegű

kérdésfeltevésekben és tételezésekben.”³ Írta Buda Béla 1986-ban. Napjainkra a – felgyorsult életmód változások hatására – a probléma csak hatványozódott.

Biológia, magyar, kémia technika, testnevelés, később történelem órákon **kellett keresnem valami kiutat**, ezekre az élménypedagógiai kísérletekre most nem térnek ki, maradnék a képzőművészeti nevelésnél.

Ez is egy körtünet persze, hogy a pályakezdő nevelőnek keresgélennie kell. Képzeli el ugyanezt egy sebésznél.

„Ahogyan a főiskolás éveimben tanultam a rajzolást, festést, úgy tanítottam a pályám kezdetén. ... öt nyolc év után eszméltem fel, hogy másról van szó 10-14 éves gyerekek tanításakor, mint a húsz év körüli hallgatókkal a pedagógus pályára való felkészítés idején. .. ekkor kezdtem sejteni, hogy mit is jelent rajzot tanítani.” Kovács Károly, A vizuálpedagógiai nevelés műhelyei. Hermann Ottó Múzeum, 1983.

Közhelynek számít ebben az időben, hogy a pedagógus úgy kerül a főiskoláról, egyetemről az iskolába, mint az a gépészmérnök, aki géprajz és mechanika helyett az ipari forradalom történetét tanulta, különös tekintettel annak társadalomfilozófiai vonatkozásaira.

Vegyük ki ebből a gyógypedagógus, az óvodapedagógus képzést, a tanítóképzőket... ahogy távolodunk a speciálistól az általános felé, úgy bonyolódik a helyzet. Esik a felkészítés határfoka.

„Mi azt tanítjuk itt a hallgatóknak, illetve a tanítás túl erős kifejezés, inkább olyan szemléletet igyekszünk adni...” – hangzott el egy konferencián.

A képzőművészeti nevelés a fogalmi gondolkodás fejlesztésének viszonylag jól átlátható mezeje mellett kevésbé volt átlátható, kontrollálható.

Az alapok persze itt is világosak voltak.

Firkakorszak, ábrázoló jellegű rajzolás kezdeti lépései, gyermekrajz korszak. Élményrajzok, fantázia munkák. Reális ábrázolási próbálkozások, módszeres tanulmányok. Ez utóbbiakat az akkor legprogresszívebbnek számító Balogh Jenő féle módszertan a klasszikus vágódeszkától az emberábrázolásig tanulmánysor közé illesztett szabad asszociációkkal az impresszionizmustól a nonfiguratív kép és formaalkotásig vezető tanulmányokkal bővítette. Mellékszálként pedig betűírás, nézeti rajzok, plakátkészítés.

A kimeneti eredmény pedig? Néhány ötös, hat-nyolc négyes, tízegynéhány hármas, néhány kettes és egy-két kegyelem kettes. Ötvenegynéhány tanárnál a fél osztály is eljuthatott az ötös szintig, a kettes-hármasok tíz alatt maradtak. Voltak azonban képzőművészek, rajztanárok, akik nem fogadták el az iskolarendszer kínálta kereteket.

Koltai Magdolna

Élményvezérelt, illusztráló, mesélő rajzolgatásra, festegetésre építő módszertant dolgozott ki Komlón, egyik előharcosa volt a kézműves technikák

Dombiné Szántó Melánia

³ A személyiségfejlődés és nevelés szociálpszichológiája, Tankönyvkiadó, 1986. 262. o.

A gyermekrajztól a történeti korok analogikus festői stílusain át vezet a gyermekeket, a beavatóbé tanító mester pozíciójából az avantgard formanyelvi problémáihoz. Látvány utáni tanulmányokat nem végeztek, felvételi előtt fél évvel vágta bele, ennyi idő elég volt az egyébként négy évre tervezett anyag elsajátításához.

Morvai László, Lantos Ferenc, Bak Imre és mások alternatív módszertanokat alkottak. Szabados Árpád pedig kidolgozta a sündisznó modellt, ahol szakított a linearitással. És persze ne feledkezzünk meg olyan rövidebb kísérletekről sem mint az Erdély-Maurer vezette Fafej.

Én ebben a helyzetben józanul végiggondoltam a lehetőségeimet. Meg kell tanítsam a gyerekeket elemi szinten teret ábrázolni? A műszaki pályára készülőknek nyilván. A többieknek is jól jön (Ma már azt mondom: a házat is lapra szerelve fogod megvenni, imbusz kulcsot meg szerelési rajzot adnak hozzá, hogy szereled össze, ha nem tudsz rajzot olvasni?), de nem tragédia, ha a szint nagyon elemi. A következő iskolafokon. úgyis előlről fogják kezdeni. Legfeljebb elmarad a néhány órai előnyük. (Ó, te a nagy Szávaitól jöttél? Akkor nyilván remekül rajzolsz!) Tehát hagyjuk az ábrázolást mint törzsanyagot, akinek van kedve hozzá tanulja, akinek nincs, az meg valami örömművészetet kapjon. Betűírás szintű. (Plakátot meg nem csinálunk!) Jöjjön az örömművészkedés, a többiből meg a szükséges minimum

Örömművészet ügyében pedig - hála a huszadik századnak- bőséges a választék. Ahogyan társadalomtudományi, lélektani, pedagógiai irodalomban is, azonban ezek az eredmények időnként egy innovációs ipar közvetítésével kerülnek a felhasználókhoz, amely iparnak bizony vannak elidegenedett vonásai. Rábeszélőgépei.

Képzőművészet

dia 4-5-6

Korábban azt mondtuk: Láttató alkotó tevékenység. Minden olyan művészeti ág idetartozik, amelynek alkotásai láthatók, de ezek célja nem egy konkrét használati feladat ellátása. *A képzőművészettel rokon művészeti területek: az építészet, fotó-, film- és színházművészet és az iparművészet ágai.*

Ma már hozzátesszük, hogy egyes irányzatai a látástól a „belső látás” azaz a gondolatiság felé mozdulnak el, ami az irodalommal rokon terület.

Praktikusan, az iskolai, iskolán kívüli képzőművészeti nevelés tárházában a barlangrajzoktól a realista, az avantgard, posztavantgard alkotásokon át a kortárs képzőművészet ezernyi irányzata kaphat helyet.

Kortárs művészet alatt azt értjük, ami a mindenkori jelen kontextusába illeszkedik, a jelen ismeretbázisának talajáról reflektál korunk, környezetünk aktuális problémáira, azzal folytat párbeszédet.

A kortárs művészet kevésbé az irányzatok és csoportok, mint inkább problémák mentén rendeződik el. Ilyen problémák a globalizáció, a multikulturális helyzetek, a nemzeti és lokális elszigetelődések, a nemzetközi konfliktusok, a környezetvédelmi szemlélet, a kiéleződött társadalmi érzékenység, a számítógép megjelenése a művészetben, a média okozta kommunikációs, hatalmi, gazdasági és

kulturális változások, a kialakulófélben lévő információs társadalom. A művészek megkísérelnek minderre egyéni vagy csoportos választ találni. Ha valaki nehezen fogadja el ezt képzőművészetként, gondoljon arra, hogy a mai marketing azt mondja, nem egy terméket, hanem egy életérzést adunk el. Voltaképp a szecesszió is egy életérzést próbált megfogalmazni, de míg ők a hagyományos eszközökkel, addig ma a kortárs művész azt a médiumot használja, amit a legmegfelelőbbnek érez.

Mostanában különösen erős publicitást kapnak a gender szemléletű munkák. Hogy létezik gender probléma, azzal akkor szembesültünk először, amikor a falusi nyolcadikos lányok elhűlve nézték a bicikli nyeregről leszálló fiú csoportot, akikkel majd együtt fognak rajzolni, linómetszeni. „Mi azt hittük, lányok fognak jönni!”

Hogy a foglalkozásokon melyik képzőművészeti stílus, melyik műfaj, és annak miféle tartalma jelenik meg épp, azt a tanítványok életkora, egyéni szükségletük, és persze az iskola célrendszere határozza meg.

dia 7

A két és fél éves Szávai Mira rajza biztató, egyben intő jel, biztató, hisz ha már ilyen kis gyerek is ilyen esztétikai értéket tud létrehozni, akkor nincs más dolgunk, mint eszközöket adni a munkájához, és intő jel is, nehogy művészeti alkotásként értékeljük produkcióját. Rudolf Steiner is elég vékony jégen járt, amikor megpróbálta ezt beszámítani a Waldorf iskola vizuálpedagógiai programjába, szerencsére nem szakadt be alatta, amit egy-két ortodox követőjéről már nem mernék állítani.

Dia 8

A rajzoló gyerek

Szerencsés esetben a munka a rajzoló gyerekekkel kezdődik. Az elsős kicsi már túl van a firka korszakon, ábrázoló igénnyel rajzol.

Egy állatoktól féltő kisfiú a réten gyíkokkal játszó nagyfiúkat lát. Ez hirtelen felbátorítja, megkéri édesanyját, hogy egyet hazavihessen. Nem lehet, sírás, megígérik neki, hogy majd legközelebb hazavihet egyet. Másnap a nagyfiúk újabb gyíkot fognak, amit az anya kérésére nekik adnak. Két napi otthon tartásra kap engedélyt. Miután elengedik a gyíkot, sorozatot rajzol róla. Az első rideg, realiztikus rajz, a harmadikon már távoli világban élő színes, egzotikus szörnyet ábrázol. Amint ugyanis megtörtént a belső feszültségek feldolgozása (A gyíkot nagyfiúk fogták, a gyíktartással maga is nagyfiúvá válik kissé, de azt is érzi, hogy ez azért az állat számára szenvedés., stb.), hozzáférhetővé válik a fogalom a díszítgető, míveskedő rajzolatok számára, amely fenntart egy kellemes belső feszültséget.

Gerő Zsuzsa A gyermekrajzok esztétikuma Akadémiai Kiadó 1974

A lovakat rajzoló gyerek, amíg rajzol, kissé maga is lovassá válik. Felnőtté, hatalmassá.

Ez a hatalom első szinten természetesen bármilyen eszközzel felidézhető, legkézenfekvőbb módja a szerepjáték.

Amikor a fogalom már hozzáférhető a játékos, díszítgető tevékenység számára, új motiváció társul a cselekvés vezérléséhez. A képzőművészeti formák, a ritmusok, az arányok, a színek ugyanis sok tízezer éves törzsfelföldési emlékeket hívnak elő. A kerítés rácsán ujjait végighúzó gyerek újra él valamit abból az örömezésből, amit a szabályos ritmusban futó vadász, vagy a szabályos ritmusban munkát végző kéz funkcióöröme jelentett a kőkori ember számára.

Ezek a formai elemek, a színezgetés, a ritmikus ismétlés természetes módon társulnak tehát a kellemes témákhoz. Téma pedig egyre több akad.

Dia 9

Van persze a rajzolásnak még egy, sokkal prózaibb, közvetlenebb teremtő funkciója. A gyerek kis autókat készít, társasjátékokat, dobozokat rajzol meg, kivágja, kis hajókat tervez. A mesterkedést, tárgykészítést is rajzolgatás előzi meg.

Dia 10

A gyermeki képzetáramlás a fentebb tárgyalt, döntően az óvodáskorra eső időszakban, főleg a Piaget által leírt molekulák szintjén megy végbe. Két élmény közvetlen és szilárd kapcsolatot alkot, konkrétan hozzá kötődő érzelmi elemekkel. A kisgyermekkor végére azonban elér a gondolkodás következő szintjére, amikor az emlényomok kiszabadulnak a párkapcsolatokból, lánccá szerveződnek. Az érzelmi emlényomok leválnak a konkrét fogalmakról, a gyerek a metafizikus feszültségek / Mérei/ korszakába ért. Ekkor háttérbe szorul rajzolásában a közvetlen, indulatfeldolgozó vonás, és erősödik a míveskedő, információközlő, rendszerező funkció. (Erről az időszakról azonban már nincs olyan világosan felvázolt kép, mint az előbbiekről, a gyermek ugyanis közben iskolás lett Az óvodában a ritka kivételektől eltekintve a gyerek szabadon, gátlástalanul rajzol, ha van valami mondanivalója a témáról. Persze már ekkor gátlásokat lehet építeni benne, ha nem hagyják szabadon végigélni a firka korszak fejlődését, túl korán szeretnék rávezetni az ábrázoló rajzra, versenyt nyitnak, a lemaradókat frusztrálják. Sablonokat adnak, vagy épp ellenkezőleg, a segítséget kérőket teljesen magukra hagyják.)

Dia 11- 12

A képzőművészeti tehetség a gyermekkorban

„Zsiráfot én is csak egyszer láttam, oszt a se avvót!”

No, én egyet azért láttam, ha tehetség alatt szupertehetséget értünk. Ha alább adjuk, akkor elüthetnénk Cocteau-val: „Minden gyerek zseniális, kivéve Minnie Drout!”, de ez sem teljesen igaz.

Tehetségeknek általában azokat a gyerekeket nevezzük, akik szuperérzékenyek rendkívül értelmesek, kreatívak, - részben abból fakadóan, hogy olyan idegrendszerrel születnek, amely arra indítja őket, hogy egy adott szituációban minden apró részletet megfigyeljenek, és ezt az információhalmazt alaposan feldolgozzák, mielőtt cselekszenek. (Vekerdi Tamás.)

Ha érzékenységük kifejezetten vizuális, vagy sokoldalú tehetségük itt kap megerősítéseket, képzőművészeti tehetségekről beszélünk.

A később művészóriásokká váló gyerekek rajztehetsége többnyire korán megmutatkozott, ha nem is maradt fenn gyermekrajzuk.

Michelangelo, Cocteau kapcsán jegyezzük meg, hogy a rajzolás során bizonyos „szexuális másságok” is hozzájárulhatnak a művészi kibontakozáshoz.

Ez a szuperérzékenység a gyermekben rengeteg kérdést támaszt, nagyon sok a közölnivalója. Hogy ezeket tudja kontrollálni, vagy nem, alkalmazkodik-e a csoporthelyzethez, vagy folyton és gátlástalanul önkifejez, azt már gyereke és helyzete válogatja. Vannak olyan szorongató, vagy minden rítustól, szabálytól mentes élethelyzetek, amikor a gyerekből mindenképp kitörnek a közölnivalók, (mert szét kell törni ezt a frusztráló csendet, vagy mert nem kell tekintettel lenni másokra.) míg ha a csoportlétkör elfogadó, de van egy biztonságot sugalló viselkedési szokásrendje, a gyerek könnyebben kontrollálja magát.

Ha gyenge a kontroll, sajátos nevelési igényű tehetségről beszélünk.

Csillapíthatatlan feltűnési viselkedéséről. Botrányhős-szerepről, ha azonban jobban utána gondolunk, egyszerűen csak őszinték. Mivel azonban bonyolult, és ellentmondásos személyiségek, nagyon erős feszültséget gerjesztenek maguk körül. Róluk fogják később azt mondani, hogy elfedni látszanak azt a tényt, hogy majdnem mindenben igazuk volt. (Művésznek tehetségesek, embernek zseniálisak voltak. Mondják Oscar Wilde-ról, vagy Cocteaúról. Dali mindkettőben zseniálisnak tűnhet, de ez messzire vezetne.)

Gyorsan jegyezzük meg, hogy remek önkontrollal rendelkező szupertehetségeket is ismer a művészettörténet. (A művészettörténet első értékesítési hálózatát megszervező Dürer, a művészettörténet első életjáradékot elnyerő művésze, az öt nyelven kitűnően beszélő, diplomatának is kiváló Rubens, vagy Goethe. Nem tudom, hogy Barcsay Jenő befér-e a szuper kategóriába.)

A továbbiakban főleg azokról a sajátos nevelési igényű tehetséges gyerekekről beszélnék, akikkel szinte minden osztályban találkozhatunk, mert sajátos nevelési igényű szupertehetséggel valószínűleg nem fognak a kollégák találkozni, vagy ha igen, akkor mindenképp szakember segítségét fogják kérni. Az az egyetlen szupertehetség, akivel találkoztam, nagyon jól tudta magát kontrollálni, tehát nem tekinthető klasszikus SNI gyerekeknek, nem volt kitörni készülő vulkán, de azért az ember csak érzi a mélyben rejtőző hihetetlen energiákat. Illetve nem is a gyerekekről, mint inkább a helyzetről, amiben együtt dolgoztunk.

Képzőművészeti tehetségekkel két módon találkoztam tanári pályafutásom során. Tanórákon, szakkörökön, illetve amikor megkeresett egy-egy szülő a gyerek rajzaival. „Csak nekünk tűnik úgy, hogy ...vagy a rajztanár, tanítónő ajánlotta, hogy hozzák el a szakkörömbé, művészeti iskolai osztályomba.”

Kétszáz évvel ezelőtt nem is lett volna nehéz kiválasztanom az igazi tehetségeket. Kitettem volna egy szobormásolatot. Rajzolatok le! A legügyesebb leképző a legtehetségesebb. Akkor a képzőművész szakmába a belépőt a pontos látvány utáni rajzi tudás, mintázás jelentette.

Ha Csaba rajzaival érkezett volna szülő, egyértelmű lett volna a válaszom: „E fiúból nagy festő lesz, akárki meglátja! Szupertehetség, amilyen egy évszázadban csak egy születik!”

Dia: 13

Ma már más a helyzet. Egyrészt a műfaj határai tágultak, vannak stílusirányzatok amik nem igényelnek efféle tudást, másrészt az oktatási módszerek fejlődésével a nehezebben induló gyerek is el tudja sajátítani az illuzionisztikus rajzmódszert.

Csaba

Dia: 14-15-16-17-18

Csaba térábrázoló készségei láthatóan hihetetlenül fejlettek voltak.

Három éves koráig alig rajzolt, építészmérnök apja, orvos édesanyja már aggódtak, valami nincs rendben ezzel a gyerekkel. Csinált néhány firkrát, néhány fejláb embert. Egyszer apja rajzolt neki egy autóbust. Csaba nézte, majd maga is megpróbálkozott vele. Aztán újra, és újra nekihasalt. Néhány hét alatt eljutott az axonometriáig..

Ettől kezdve Csaba egyik kedvenc játéka a rajzolás lett. Rengeteget rajzol, főleg golyóstollal, amiben néhány motívumot időnként filccel kiszínez. Két dolog érdekli: a tér, és a térben történő események.

Tessék csak megnézni ezeket a törölközőtartó rudakat. Pontos ellipszisen vannak. Élek függőlegesek. A vízmelegítő annyival van lejjebb hátul, mint amit az eltűnő oldalvonalak helyzete elől megenged. Az ellipszis nagytengelye vízszintes.

Erre kétszáz évvel ezelőtt már fel lehetett volna építeni egy sikeres képzőművészeti pályát. napjainkban azonban ez már csak egyetlen eleme a képzőművészeti munkának, tehát a szülővel, meg persze az országos Pedagógiai Intézet szakemberével (Sinkó István), úgy döntöttünk, hogy nem „futtatjuk meg” ezt a tevékenységet, a szakkör csak egy újabb hely lesz, heti egyszer három óra, ahol vagy azt teszi, amit otthon is tenne, vagy bekapcsolódik a közös feladatokba. nem mondom, hogy egyszerű volt úgy tenni, mintha ő is egy lenne a sok közül, és azt sem állítom, hogy ne érezte volna meg a felé irányuló külön figyelmet, ami néha azért zavarja a gyereket, a fixálódó tekintet ősi menekülési ösztönt válthat ki. (Ragadozó figyel a sötétből. Erre később még visszatérek.)

Gyorsan világossá vált számomra, hogy Csaba más területeken is hasonlóan érzékeny tehetség. a felső tagozathoz érve a képzőművészkedés helyét fokozatosan átvette a történelmi majd a közgazdasági érdeklődés, a Corvinuson végzett nemzetközi kapcsolatok szakirányon, aztán jöttek a külföldi posztgraduációk. Beszél angol, német, orosz, de valamennyire mandarinul is elboldogul. Az üzleti életben helyezkedett el, de olvastam már tőle történelmi tanulmányt is. Boldog házas, most jön az első gyerek. Aktívan nem képzőművészkedik, befogadóként viszont megmaradt az érdeklődése. (Érdekes módon felesége is hasonló pályát futott be.)

Amikor Csaba rajzait mutattam Sinkó Istvánnak, feljajdult: „A szerencsétlen!” Nyilván arra gondolt, hogy akkor ezt a gyereket most meg fogják futtatni egy csodagyerek pályán.

Szüleim is éreztem némi félelmet, nem valamiféle autizmus tünet? (Akkoriban az autizmus még nagyon homályos kórkép volt a köztudatban. Akkor még nem írhattuk be a keresőbe a tüneteket, ami elvezetett volna a Savant szindrómához, ahol megnyugodva olvashattuk volna: Egyes..kiemelkedő

részképességekkel bíró emberek esetében a páratlan képességeiken kívül semmilyen más szemmel látható abnormalitás nem figyelhető meg, bár ez az eset nagyon ritka, és megnyugodhattunk volna: Csaba ez a ritka eset.)

Autista művészek

Az egyik legismertebb autistának tekintett művész

Stephen Wiltshire.

Dia: 19-20-21

Eleinte csak rajzolt, de amikor a tanárai nem adtak neki papírt, elkezdett hangokat kiadni, aztán kiejtette az első szót: papír. Kilenc éves korára tanult meg beszélni. 1998-ban szerzett diplomát egy londoni művészeti Iskolában. Rajzait emlékezetből készíti. A látott képet újra maga elé tudja képzelni.

Bolyai Farkasnak volt hasonló vizuális memóriája. Amikor hét évesen bekerült a nagyenyedi kollégiuma, az első latin órán odaadtak neki egy kisszótárt, hogy tanulja meg belőle a szavakat. Elolvasta és visszavitte, hogy megtanulta. „ne csak elolvasd, tanuld is meg!” Nem értette a dolgot. ha valamit elolvasott, akkor az ott van a fejében. és tényleg ott volt. Később elmondta, hogy ha valamilyen levezetést fel akar idézni, akkor megjelenik előtte a tábla képe, amire felírta, és le tudja olvasni. Nyilván így olvasta le a szavakat is. Megtanult latinul, görögül, héberül, románul, németül, angolul, franciául és olaszul. Matematikai kutatásai mellett (Pl. sokszögdarabolási tétel) foglalkozott fizikával, filozófiával, zeneelmélettel, erdészeti kérdésekkel, gyümölcsstermesztéssel, borászattal, gyógyászati és gyógyszerészeti kérdésekkel, és különböző műszaki problémák megoldásával. Az általa feltalált takarékos főző- és fűtőkemence a korabeli Erdélyben nagy népszerűségnek örvendett.

Dia: 22-23-24-25

Amrit Khurana

Bethan Turner

Mike Allcock

Autistic Art Mosoly Alapítvány

A szupertehetségeken túl már azért jórészt Cocteaunak van igaza: szinte minden átlagos gyerekben ott bujkál a világ iránti kíváncsiság, érzékel, utána gondol, kérdései vannak, akiknek különösen erős az érzékenysége, tehetségnek nevezzük. Ilyenfajta tehetségek szinte minden osztályban akadtak, bár néha csak hónapok múlva bújt ki a szög a zsákból.

Amikor először mentem be az iskola új rajztanáráként a nyolcadikos osztályba, mintha valami harci frontba ütköztem volna. „menjen maga a fenébe, vissza a kis dedósokra felügyelni.” Előtte való évben napközis nevelője voltam az iskolának.) Lökdösték, átdobták egymásnak a kiosztott rajzlapokat.

Na, akkor tépje mindenki össze a lapokat! Dobjátok ki. Meghökkenve néztek rám, aztán összetépték, kidobták. Gyűjtőemberek ugrottak ki összeszedni, kidobni, vagy megcélozták az összegyűrt csomóval a szemetest. . Újabb lapokat osztottam. Ezt meg gyűrjétek össze, dobjátok ki! Repültek a labdák. Harmadik lap. „Most mindenkinek másképp kellene összegyűrni, vagy széttépni. Menni fog? Hogy ne ment volna. Nézték, ki mit csinál. Újabb lap. „Na, akkor most ceruzával kellene valahogy rajzolásra alkalmatlanná tenni a lapot. „Összefirkálták, beletéptek a hegygel.” Akkor most ezt is úgy kellene csinálni, ahogy senki más. Azaz Szabados Árpád feladatát alkalmaztam.

Néhány hét múlva már a klasszikus rajz-fotó órasorozatnál tartottunk, de azt azért megtiltották, hogy kitegyem a munkáikat a faliújságra. „Az olyan égő.”

Dia 26

Itt közbevetendő: hogyhogya voltak rajzlapok a gyerekeknél, és ennyi, és hogy-hogy..... És a későbbiekben is közbevetendő lenne: honnan volt linó, nyomdafesték, fedőfesték, stb.

27-28-29

Benti felszerelés rendszer. Bárki által követhető, ha van szakterem, szertár. Miért vegyen minden gyerek külön filc, akvarell, stb. készletet. Elég, ha osztályonként veszünk egyet-egyet. A_B évfolyamok esetén nyolcadrésnyi pénzből kijön. Rajzlap ugyanannyi kell, de ragasztóból, hegyezőből stb. már megint csak elég nyolcadrésnyi. Tehát a szülők összedobják a felszerelés negyedrészeinek megfelelő összeget, aminek szinte a feléből extra dolgokat is vásárolhatunk, amik az évek során egyre gyarapodnak. Sajnos többnyire nincs szakterem, szertár, néha még pót wc papír tekercs sincs.

Hogyhogya beszélni tud az osztályhoz, nálam a feléhez el sem jut, amit mondok. Hát, ez akkor nehéz kérdés volt, alfa hím szerep és környéke, ma: Arizona program. (Már, ha tényleg rászánják az időt, energiát, és nem egyszerű kiküldő programként működtetik, aminek nincs visszahatása iskolára, tanárra. Erről részletesebben írok egy cikkemben.

Igen, jól látják, az ott három darab 3D nyomtató, és egy lézerkivágó. A padokban pedig ott a rendben tartott alapfelszerelés készlet. Minden más a szertárban.

Ha mindehhez van még egy olyan feladatgyűjteményünk, ami lehetővé teszi az osztály jellegének megfelelő tanmenetépítést, azon belül pedig egyéni feladatválasztások lehetőségét is kínálja, és persze van egy olyan iskolavezetés, ami mindezeket értéknek tartja, büszke rá, ahol tud segít, ahol szükséges reflektál (Eddigi vezetőim, Bodó István, Szabó Mihály, Németh Lajos, Szügyi Dezső, ha küzdöttek is némi kihívásokkal, bár koránt sem akkorákkal mint jómagam, valamennyien ebbe a kategóriába estek) már csak a tanár pedagógiai vagyonián, személyes tulajdonságain múlhat, hogy teret nyerhetnek-e a képzőművészeti tehetségek.

Dia 30-31-32

Itt most csak felvillantok néhány oldalt a feladatgyűjtemény tartalomjegyzékéből.

Amikor a rendszerváltás után elindult a pedagógiai reform (Sajnos túl korán, nem előzte meg valódi helyzetelemzés, nem hiába óvott ettől a szakma élvonala, „Csak reformot ne!”⁴), összegyűltek a pedagógiai intézet szaktanácsadói, hogy Freinet Horváth Attila vezetésével elkészítsenek egy minta tantervet. megszületett az első fejezet, a célkitűzések. „Nagyon szép!” - mondta Attila. „Csak akkor most már tessék ehhez tananyagokat rendelni!” És bizony ez a legnehezebb része egy pedagógiai reformnak. Szép dolog a szemléletváltás, de mi történjék az órákon? Tervezett - adatbázisba rendezett feladatgyűjteményem⁵, illetve az ezt támogató módszertani gyűjtemény⁶ - ehhez szeretne segítséget nyújtani.

A munka egyelőre inkább tanári portfóliónak nevezhető. Tantervek, didaktikai, pedagógiai problémák, szemelvénygyűjtemény, technikai tanácsadó, stb. Már dolgozom a valódi előkészítésén.

Dia 33-34-35

Az óravázlatok– mivel az ördög a részletekben rejlik, eléggé aprólékosak, inkább óraleírások. Megint csak futó rátekintés egy óraleírásra.

Dia 36. A lelőhely

Mivel kissé rendhagyó tanár voltam, úgy döntöttem, nyilvánossá teszem ami csak nyilvánossá tehető, szakmai munkámból, magánéletemből. (Gyerekek, feleség letiltva.) Nem árt, ha a szülők világos képet kapnak arról, ki is az a tanár, aki gyerekeikkel kirándulásokra jár, meg mi a háttere azoknak a rajzói produkcióknak, amiket időnként kissé értetlenül szemlélnek. Egy idő után óra végén lefotóztam az összes munkát, este feltettem a weblapra. Néha videóra vettem egyes órákat. „Lássuk, hol volt valami hiba, és ki követte el!” Kádár – Csomor Gábor időnként Facebook közvetítést ad. Sportiskolások vagytok, néhányan abból fogtok élni, hogy a TV-ben mutogatnak titeket. Szülők eddig mindig megadták az általános beleegyezésüket. Aztán, amikor az 1%-os támogatásokat is gyűjthettük, anyagilag is megérte a weblap működtetése. (Amikor megszorult az iskola majd másfél milliót szedtünk össze. Amikor egyenesbe jöttünk, feltettük, hogy most már minden OK nálunk, küldjék rászorulóbbaknak, visszamentünk a régi ötvenezer forint körüli szintre.)

Ha minden rendben van, akkor ilyen teljesítményekre számíthatunk.

Egész osztályos teljesítmények

Amikor elkezdtem programmá szerkeszteni jegyzeteimet, szerettem volna valamennyi feladathoz egész osztályos teljesítményeket rendelni, le is szedtem a banánosdobozokat a

4 Csak reformot ne... Szakértők az iskola megújításáról - 1989

Lukács Péter (szerk.); Várhegyi György (szerk.)

⁵ <http://szavaiistvan.x3.hu/aktualis/feladatgyujtemeny.pdf>

⁶ <http://szavaiistvan.x3.hu/weblapkapcsoskonyv/index.html>

légudvari raktárból, sajnos alig tudtam valamit kimenteni, beázás, egérpusztítás. Az más kérdés, lett volna-e reális lehetőség több százezer munka digitalizálására, feldolgozására. (Most tart a program 130 ezer lépnél, és több mint ezer szövegfájlnál. Plusz a 42 ezer szemléltető kép.)

dia 37-50

És persze a közös feladatok, projektek.

dia 51-52

Itt is lehetne persze osztályozni, különbségeket tenni, kiemelni, stb, de nem csak hogy felesleges, lenne, hiszen ezek a munkák nem értékükben, hanem karakterükben különböznek egymástól.

dia 53 Amint Morandi és Leger is. Nem mondhatjuk azt, hogy Leger ötös, Morandi hármas.

Ancsel Éva írja: „Akiből, úgymond, dől a szó, az nem beszél, csak viselkedik. De nézd a dadogót – míg ő kínlódva keresi a bujkáló hangot, mi tanúi lehetünk egy gondolat születésének;” „Az ember csak akkor nem dadog, amikor énekel!”⁷

Nem csak hogy felesleges, de káros is lenne. Megbontaná a csoportot, a műhely hangulatot. Munka közben persze vannak korrektúrák, belenyúlások, a mester mutat valamit, ő másképp csinálná. Enyhe autistának nem adunk célzottan utasítást, max ajánlatot, többnyire nem reagál, de jobbra-balra néz, aztán csak csinálja.

Egyébként azonban a különböző nehézségekkel küzdő gyerekek vagy más feladatot kapnak, vagy egy biztató érintést. Ez neked most különösen nehéz lesz, de próbáld meg. ha nem megy mást keresünk, de menni fog az.

Aranyos eset volt, amikor Sanyi már a negyedik rajzát dobta ki. „Elrontottam!”

- Sanyi! Most az lesz a feladatod, hogy rontsd el! rajzolj nekünk egy klasszikus elrontott rajzot.

Sanyi nekikezdett, aztán megint felállt: „Elrontottam!” Csak az osztály nevetése ébresztette rá a dolog komikumára, onnan már együtt neveltünk, és abbahagyta a görcsölést.

Néha az ember felkap egy rajzot. Edit! Fantasztikus. Ilyen rontást még nem láttam. Ez igen. Nézzétek csak. az a hiba, hogy... Na, ezt beteszem a kézikönyvbe.

Az itt látott munkák különböző szintűek, különböző karakterűek, de nem lehet belőlük megjósolni, melyik gyereknek lesz sikeres felnőtt képzőművészeti pályafutása. Az viszont mindegyikük előtt világos, melyik feladat miért volt, mit fejlesztett rajtuk, mert ezeket

⁷ Ancsel Éva. Százkilencvennégy bekezdés az emberről. Kossuth, 1988. 79. o.

mindig előre közöltem. Amikor egy felmérésen rangsorolniuk kellett fontosság szerint a tantárgyakat, a rajzot a negyedik helyre tették.

Dia 54-61 Teret nyert tehetségek

Kuizs Lilla

Fecsó Andrea

Szabó Zoltán

Kádár- Csomor Gábor

A művészetpedagógia legnagyobb problémája, már, ha túljutunk az elemi döccenőkön, beindult az úthenger: mi legyen a kínálata, és mennyi? És milyen intenzitással? Mikor mutasson kifelé vezető utakat, más utakat? A homok és a kavics példázata. Nehogy a nehéz élethelyzetekből kínált menekülő utak egyúttal az életből menekülő utakká változzanak.

Csak egyetlen dologra utalnék: pályaválasztáskor aranyszabály: ha két pálya között választhatsz, válaszd azt, amit bizonyítvány nélkül nem űzhetsz. Orvos, mérnök, ügyvéd, szakmunkás. A művészi pályához nem szükséges bizonyítvány. Vagy majd posztgraduálisan is megszerezhető.

Végezetül mindenkit biztatnék tehát: Szakterem, Közös felszerelés rendszer, Arizona program, Vizuálpedagógiai Kapcsoskönyv. És persze látogatás Kádár-Csomor Gábornál⁸. Aki ugyan nem követi a mindenkori tantervi változásokat, én sem követtem, noha magam is írtam egy kerettantervet, nincs portfóliót akkor izzadott össze, amikor muszáj volt, nem akar új feladatokat alkotni, néha persze alkot, egyszerűen csak normális felnőtt emberként megy be a gyerekek közé, akinek vannak mindenféle jártasságai, erkölcsi, hitbeli, embertani, meg képzőművészeti, és működteti ezeket.

⁸ <http://kadarcsomor.hu>.